

Vertalië, een lagelonenland

Ook al vóór de [NMa-kwestie van vorig jaar](#) was het met de betaling in Vertalië merkwaardig gesteld. Je had het 'literaire tarief', waarover de [Vereniging van Letterkundigen \(VvL\)](#) periodiek met de organisaties van literaire en algemene uitgevers onderhandelde. Dat tarief hoorde bij het modelcontract, dat op zijn beurt bij de literaire vertaling hoorde. En daar begonnen de problemen al. Want wat is literatuur en wat niet, wie is literair vertaler en wie niet? Even kort door de bocht: bij sommige boeken en vertalers is dat zonneklaar, maar er is ook een groot schaduwgebied. Je hebt de academisch gevormde vertaler en de zij-instromer, de literaire roman en de zogeheten literaire thriller of de wat lichtere (sub)literaire tekst. Dan heb je nog de veredelde chicklit en de veredelde consumptielectuur, kortom het genre waarbinnen de mate van veredeling sterk varieert, en de vaak zeer kundige, hoewel niet altijd universitair geschoolde vertaler die van deze soms slecht geschreven boeken een prettig leesbare Nederlandse versie zonder rare fouten en inconsequenties maakt.

Enig houvast biedt het [Fonds voor de Letteren](#). Voor een boek waarvoor de vertaler het modelcontract heeft gekregen, kan een werkbeurs worden aangevraagd. Het boek in kwestie wordt door een commissie beoordeeld, en als de moeilijkheidsgraad hoog genoeg ligt, de literaire kwaliteit hoog genoeg is (daarvoor is na veel overleg een lijst met [criteria](#) opgesteld waarover de deskundigen het eens konden worden) en de vertaler zijn/haar vakmanschap/vakvrouwschap heeft bewezen en kan aantonen dat zijn/haar jaarinkomen niet boven de vastgestelde grens uitkomt, kan een werkbeurs worden toegekend. Om te voorkomen dat uitgevers het Fonds als een excuus gaan gebruiken ('Maar je krijgt toch een werkbeurs?') om hun vertalers een tarief aan te bieden onder de 'als gangbaar en billijk beschouwde vergoeding' (de formulering waarmee de NMa na veel vijven en zessen akkoord kon gaan), wordt het modelcontract geëist. Netjes geregeld, zou je zeggen.

Maar... vertalers die hun sporen hebben verdiend en al vaker literatuur hebben vertaald voor het modelcontract, krijgen dat modelcontract met bijbehorend tarief dikwijls ook voor minder literaire teksten. In hun geval wordt het boek in kwestie door de uitgever vaak als literaire thriller of lichtere literatuur aangemerkt. Vertalers die pas komen kijken of vertalers die al langere tijd voor een veel lager tarief, dus zonder modelcontract, amusementslectuur vertalen, krijgen vaak voor een boek uit dezelfde categorie hun gebruikelijke hongerloontje en een contractje dat de uitgeverij beter uitkomt, doorgaans zonder royaltyclausule of andere exploitatievoorwaarden. Let wel: dit gebeurt ook bij uitgeverijen die onderhandelingspartner van de VvL zijn, dus hebben ingestemd met het modelcontract en het bijbehorende tarief.

Onder de vertalers in kwestie bevinden zich ervaren, assertieve, bij één of meer beroepsverenigingen aangesloten vaklieden. Zij zullen op een gegeven moment aandringen op het modelcontract, want zelfs al mocht het boek en/of hun prestaties tot dan toe door het Fonds voor de Letteren (nog) niet werkbeurswaardig worden geacht, dan krijgen ze bij het modelcontract tenminste royalty's en een billijke, gangbare vergoeding.

Boekvertalers

Over het vak, de vertaler, de wereld en het boek
<http://www.boekvertalers.nl>

En dat modelcontract krijgen ze dan ook inderdaad vaak, zeker als de uitgever in kwestie onderhandelingspartner van de VvL is. Eén keer. Daarna worden ze nooit meer benaderd. Voor hen tien minder goed geïnformeerde, minder ervaren, minder assertieve anderen, nietwaar? Goed, je hebt misschien wat meer werk aan de teksten die deze anderen inleveren, maar die boeken zijn toch niet echt literair, dus het luistert niet zo nauw, en de persklaarmaker (die een nog kleiner hongerloon verdient en géén werkbeurs kan aanvragen, dus heel snel moet werken om het hoofd boven water te kunnen houden) haalt de ergste rampjes er wel uit.

De ervaren vertalers van de nét-niet-literatuur zijn zich van dat gevaar bewust en durven dus vaak niet op het modelcontract te staan. Ze kunnen dus ook geen werkbeurs aanvragen en krijgen niet de kans zich tot volslagen literair vertalers te ontwikkelen, ook al zijn ze afgestudeerd aan een officiële literaire vertaalopleiding of hebben ze door hun lange ervaring een vergelijkbaar niveau verworven. Vooral de laatsten zijn vaak slachtoffer van deze misstand.

De boeken die ze vertalen worden vaak goed verkocht – maar in de contracten die deze vertalers krijgen staat doorgaans geen royaltyclausule, dus de vertaler krijgt geen percentage van de soms verbijsterend hoge verkoopcijfers. Hij of zij loopt dus niet alleen een billijke vergoeding en de kans op een werkbeurs, maar ook royalty's mis.

Een schrale troost is dat de boeken in kwestie vaak goed worden uitgeleend in de bibliotheken, dus de leenrechtvergoeding die de [LIRA](#) jaarlijks uitkeert kan aardig oplopen, maar die staat toch in geen verhouding tot de bedragen die de vertaler door de neus worden geboord.

Het modelcontract en de werkbeurs zijn grote verworvenheden, die de vertaler in staat stellen zonder onverantwoord jakkeren en jachten een goede, afgewogen vertaling te maken en het onderzoek te verrichten dat daarvoor nodig is. Maar zolang nog zoveel vertalers niet op de hoogte zijn van hun mogelijkheden is Vertalië nog altijd voor velen een lagelonenland waar de commerciële concerns de lachende derden zijn.